

Postępowanie sądowe

Postępowanie sądowe

Sala sądowa

Źródło: John O'Neill, licencja: CC BY-SA 3.0.

Co potrafię?

- przedstawić, na czym polega funkcja represyjna prawa;
- określić akty normatywne regulujące przebieg postępowania karnego i cywilnego;
- opisać strukturę sądownictwa powszechnego w Polsce.

Nauczysz się

- wyjaśniać przebieg postępowania karnego i cywilnego i wymieniać jego uczestników;
- charakteryzować prawa ofiary i sprawcy w postępowaniu karnym;
- wskazywać zasady wnoszenia apelacji i kasacji;
- doceniać znaczenie mediacji w postępowaniu karnym.

Postępowanie karne

Celem **postępowania karnego** jest ustalenie, czy zostało popełnione przestępstwo oraz wykrycie jego sprawcy i pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej.

Kiedy możemy mówić o odpowiedzialności karnej?

O odpowiedzialności karnej mówimy, gdy np.:

- został popełniony czyn zabroniony przez ustawę karną obowiązującą w czasie jego popełnienia;
- sprawca osiągnął minimalny wiek, pozwalający na ponoszenie odpowiedzialności karnej (w Polsce jest to w zasadzie 17 lat);
- czyn nie został popełniony w obronie koniecznej lub w stanie wyższej konieczności;
- czyn został popełniony w stanie winy [*nullum crimen sine culpa*] - nie ma przestępstwa bez winy, przy czym wina może być **umyślna** (sprawca ma zamiar dokonać czynu) lub **nieumyślna** (sprawca nie ma zamiaru popełnienia czynu zabronionego, popełnia go jednak, np. wskutek niezachowania ostrożności).

Podstawową zasadą prawa karnego jest także to, że odpowiada się wyłącznie za własne czyny.

Kajdanki

Źródło: KlausHausmann, domena publiczna.

Uczestnicy postępowania karnego

Ważne!

Zapamiętaj:

Uczestnikiem postępowania karnego jest każda osoba, która bierze udział w postępowaniu w roli określonej przez prawo.

Uczestnikami postępowania są:

Uczestnicy rozpraw	Przykłady
Organy procesowe	Np. sąd, organy dochodzeniowe, organy śledcze.

Strony	W postępowaniu sądowym są to: oskarżyciel publiczny, oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny, oskarżony; w dochodzeniu i śledztwie: pokrzywdzony i podejrzany.
Przedstawiciele procesowi	Np. obrońcy.
Osobowe źródła dowodowe	Świadkowie, biegli.
Pomocnicy procesowi	Protokolant, tłumacz.

Oskarżycielem publicznym jest najczęściej prokurator, jednak taką funkcję w sprawach mniejszej wagi mogą także pełnić funkcjonariusze policji, straży gminnej (miejskiej), państwowi inspektorzy pracy. Zadaniem oskarżyciela publicznego jest wnoszenie i popieranie oskarżenia o popełnienie czynu zabronionego.

Oskarżycielem posiłkowym jest pokrzywdzony, który może obok lub zamiast prokuratora uczestniczyć w procesie karnym.

Oskarżycielem prywatnym może być pokrzywdzony lub jego przedstawiciel, który wnosi i popiera oskarżenie w sprawach ściganych z oskarżenia prywatnego.

Oskarżony w procesie karnym to osoba, przeciwko której wniesiono do sądu akt oskarżenia, lub osoba, wobec której prokurator złożył do sądu wnioski o warunkowe umorzenie postępowania.

Prawa oskarżonego

- prawo do obrony obejmuje prawo do korzystania z pomocy obrońcy, składania wyjaśnień, wniosków dowodowych oraz zadawania pytań świadkom i biegłym;
- prawo do milczenia – prawo do odmowy składania wyjaśnień i odpowiedzi na pytania;
- prawo złożenia wniosku o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie określonej kary bez przeprowadzania postępowania dowodowego (tzw. dobrowolne poddanie się karze).

Obowiązki oskarżonego

- poddanie się przewidzianym w ustawie oględzinom i badaniom, w razie pozostawania oskarżonego na wolności;
- obowiązek stawiennictwa na każde wezwanie w toku postępowania;
- obowiązek zawiadomienia sądu o każdej zmianie miejsca zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni.

Ważne!

Zapamiętaj:

Zgodnie z art. 42 ust. 3 Konstytucji RP, każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.

Polecenie 1

Poszukaj w dowolnym źródle informacji, na temat praw przysługujących świadkowi przestępstwa.

Przebieg procesu karnego

Proces karny składa się z kilku etapów:

Etap przygotowawczy obejmuje wyjaśnienie okoliczności przestępstwa, przesłuchanie świadków, przygotowanie dokumentów dla sądu.

Rozprawa główna jest prowadzona przed sądem I instancji [rejonowym lub okręgowym]. Składa się z kilku etapów:

- rozpoczęcie rozprawy;
- przewód sądowy [odczytanie aktu oskarżenia, przesłuchanie oskarżonego, przeprowadzenie dowodów];
- przemówienia stron;
- wydanie wyroku.

Postępowanie apelacyjne przeprowadza się w sądzie II instancji [okręgowym lub apelacyjnym] w przypadku złożenia przez jedną ze stron odwołania od wyroku.

Powodem złożenia apelacji może być:

- naruszenie przepisów postępowania, jeśli mogło to mieć wpływ na treść zaskarżonego wyroku;
- błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku, jeśli mogło to mieć wpływ na jego treść;
- rażąca niewspółmierność kary.

Sąd apelacyjny może:

- utrzymać w mocy zaskarżony wyrok;
- uchylić zaskarżony wyrok [wtedy kieruje sprawę do ponownego rozpoznania bądź umarza postępowanie];
- zmienia zaskarżony wyrok.

Postępowanie wykonawcze rozpoczyna się w momencie uprawomocnienia się wyroku. Polega na wykonaniu orzeczenia sądu (np. kary pozbawienia wolności).

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

W postępowaniu karnym można skorzystać z nadzwyczajnego środka odwoławczego od wyroku sądu II instancji – **kasacji**, rozpatrywanej przez Sąd Najwyższy. Kasację może wnieść strona (kasacja zwyczajna) oraz Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz Rzecznik Praw Dziecka.

Powodem złożenia kasacji może być poważne naruszenie przepisów postępowania lub inne rażące naruszenia prawa, jeśli mogły mieć istotny wpływ na treść orzeczenia.

Postępowanie cywilne

Odpowiedzialność cywilna ma charakter majątkowy. Ponoszą ją osoby fizyczne, osoby prawne, Skarb Państwa.

Zasady i typy odpowiedzialności cywilnej

Podstawową zasadą odpowiedzialności cywilnej jest **odpowiedzialność na zasadzie winy** – podobnie jak w prawie karnym, jest to odpowiedzialność za zawinione działanie lub zaniechanie.

Przykład: *Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia* (art. 415 Kodeksu cywilnego).

Typy odpowiedzialności cywilnej:

- za szkodę wyrządzoną przez czyn niedozwolony;
- za niewykonanie lub niewłaściwe wykonanie obowiązku powstałego na podstawie czynności prawnej, np. umowy;
- za szkodę powstałą w wyniku jakiegoś zdarzenia np. gwarancyjna lub ubezpieczeniowa.

Proces cywilny

Kodeks i młotek sędziowski

Źródło: pixabay.com, domena publiczna.

Postępowanie cywilne dzieli się na **sądowe** i **pozasądowe**. W **postępowaniu sądowym** można wyróżnić przede wszystkim postępowanie:

- rozpoznawcze – w którym sprawa jest rozpoznawana i rozstrzygana;
- pomocnicze – jest prowadzone w celu rozpoznania kwestii ubocznych, pozostających w związku z głównym postępowaniem (np. postępowanie w sprawie przywrócenia terminu);
- egzekucyjne – które służy urzeczywistnieniu praw i obowiązków przez przymusowe ich wykonanie.

Strony w postępowaniu cywilnym:

- **powód** – strona, która inicjuje postępowanie przez wniesienie [pozwu](#);
- **pozwany** – osoba, przeciwko której powództwo zostało skierowane.

Pozew musi spełniać wymagania odnoszące się do pism procesowych.

Powinien zawierać m.in. oznaczenie sądu, do którego jest skierowany, imię i nazwisko lub nazwę stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników, treść żądania

opisaną krótko i zwięźle, okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie oraz dowody na poparcie przytoczonych okoliczności, oznaczenie wartości przedmiotu sporu w sprawach o roszczenie majątkowe.

Ponadto pozew może zawierać różnego rodzaju wnioski, dotyczące np.: zabezpieczenia powództwa, przeprowadzenia rozprawy pod nieobecność powoda, wezwania na rozprawę świadków i biegłych, dokonania oględzin, żądania dostarczenia na rozprawę dowodów znajdujących się w sądach, urzędach lub u osób trzecich. Pozwany, po doręczeniu pozwu, ma prawo udzielić odpowiedzi na pozew.

Zgodnie z art. 210 Kodeksu postępowania cywilnego, **rozprawa** odbywa się w ten sposób, że po wywołaniu sprawy strony – najpierw powód, a potem pozwany – zgłaszają ustnie swe żądania i wnioski oraz przedstawiają twierdzenia i dowody na ich poparcie. Strony mogą ponadto wskazywać podstawy prawne swych żądań i wniosków. Każda ze stron obowiązana jest do złożenia oświadczenia co do twierdzeń strony przeciwnej, dotyczących okoliczności faktycznych. Ponadto rozprawa obejmuje, stosownie do okoliczności, postępowanie dowodowe i analizę jego wyników. Strona może aż do zamknięcia rozprawy przytaczać okoliczności faktyczne i dowody na uzasadnienie swych wniosków lub odparcie wniosków i twierdzeń strony przeciwnej. Rozstrzygnięcie sprawy w postępowaniu cywilnym przyjmuje formę postanowienia lub wyroku. **W postępowaniu przed sądami cywilnymi można skorzystać z apelacji oraz ze skargi kasacyjnej** (w prawie polskim nadzwyczajny środek zaskarżenia w procesie cywilnym przysługujący od prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania, kończącego postępowanie w sprawie, wydanego przez sąd drugiej instancji).

Od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie strona, Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich lub Rzecznik Praw Dziecka może wnieść skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego.

Mediacja w postępowaniu cywilnym

Mediacja to proces rozwiązywania sporu przez strony przy udziale osoby trzeciej

Mediatorem może być każda osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych, korzystająca w pełni z praw publicznych. Mediatorem nie może być sędzia.

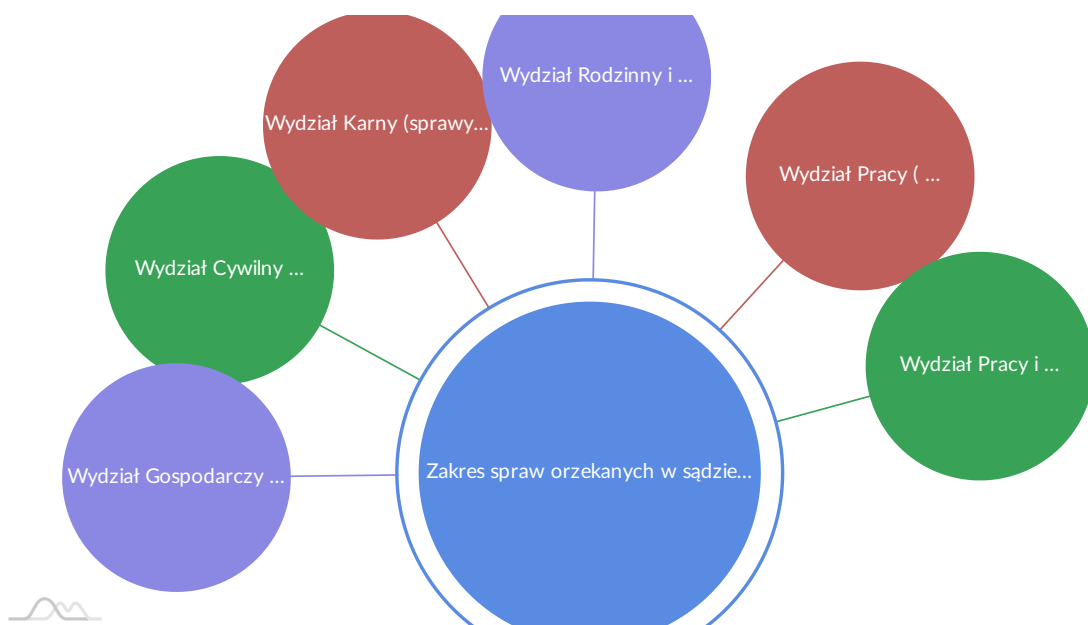
Mediacja jest dobrowolna. Prowadzi się ją na podstawie umowy o mediację albo postanowienia sądu kierującego strony do mediacji. Podstawowymi zasadami prowadzenia mediacji są:

- dobrowolność;
- bezstronność mediatora;
- poufność;
- szybkość.

Jeśli mediacja doprowadzi do ugody, podlega ona zatwierdzeniu przez sąd. Ma wówczas taką samą moc prawną, jak ugoda zawarta bezpośrednio przed sądem. Taka ugoda stanowi tytuł egzekucyjny (wykonawczy) na równi z prawomocnym orzeczeniem sądu.

Rozwiązywanie sporu w drodze mediacji jest bardzo korzystne zarówno dla stron, jak i wymiaru sprawiedliwości. Procedura mediacyjna jest wielokrotnie szybsza, pozwala stronom na znalezienie rozwiązania, które zadowoli każdą z nich. Ponadto odciąża sądy, w których sprawy cywilne ciągną się z reguły bardzo długo.

Mediacje są coraz częściej stosowane także w postępowaniach przed sądami karnymi i rodzinnymi.

Zakres spraw orzekanych w sądzie rejonowym

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Podsumowanie

Postępowania przed sądami karnymi i cywilnymi w Polsce różnią się od siebie.

Postępowanie karne inicjujemy przez złożenie zawiadomienia o przestępstwie lub wniesienie prywatnego aktu oskarżenia, **postępowanie cywilne** – składając pozew do sądu cywilnego. Postępowanie przed sądem karnym poprzedzone jest postępowaniem przygotowawczym, które w postępowaniu cywilnym nie występuje. Z kolei w postępowaniu cywilnym obowiązek przeprowadzenia dowodu spoczywa na stronie powodowej, w postępowaniu karnym zaś w większości wypadków obowiązek udowodnienia winy należy do oskarżyciela publicznego. W postępowaniu cywilnym sąd jest związany treścią powództwa, a w postępowaniu karnym jest zobowiązany do wszechstronnego wyjaśnienia sprawy. Dlatego zakres wyroku może być szerszy lub węższy od tego, czego oczekuje osoba pokrzywdzona.

Jeśli chodzi o podobieństwa, to postępowania przed sądami karnymi i cywilnymi mają charakter dwuinstancyjny. Pierwszą instancją są z reguły sądy rejonowe, w wyjątkowych przypadkach sądy okręgowe. W obu typach postępowań występuje ten sam środek odwoławczy: apelacja. W postępowaniach przed sądami karnymi możliwa jest kasacja. W postępowaniach cywilnych – skarga kasacyjna.

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij różnicę między oskarżycielem publicznym a posiłkowym. Wskaż, kto może pełnić funkcję oskarżyciela posiłkowego.

Ćwiczenie 2

Przedstaw różnice między apelacją a kasacją.

Ćwiczenie 3

Połącz opisy ról w postępowaniu sądowym z odpowiednimi uczestnikami postępowania.

osoba powołana przez sąd do złożenia zeznań, które stanowią dowód w postępowaniu sądowym

Świadek

osoba, wobec której wydano postanowienie o postawieniu zarzutów

biegły sądowy

strona w postępowaniu cywilnym, przeciwko której skierowana powództwo

oskarżony

ekspert powoływany w postępowaniu sądowym w celu przedstawienia fachowej opinii, mającej znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy przez sąd

podejrzany

osoba występująca w procesie cywilnym z powództwem

Powód

osoba, przeciwko której wniesiono do sądu akt oskarżenia

pozwany

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Zaznacz prawidłową odpowiedź. Jeżeli jedna ze stron uzna, że kara wymierzona przez sąd pierwszej instancji jest niewspółmierna do popełnionego czynu, może złożyć...

odwołanie.

apelację.

kasację.

rewizję.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 2

Korzystając z kodeksu karnego, przygotuj zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa.

Polecenie 3

Napisz pozew w wybranej sprawie cywilnej.

Zalecana literatura

Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014.

Grzegorzcyk T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014.

Kawałko A., Witczak H., *Prawo cywilne*, Warszawa 2008.

Kinowska Z., Krata A., *Mediacja w Polsce*, „Infos” 2010, nr 18, Biuro Analiz Sejmowych,
Warszawa.